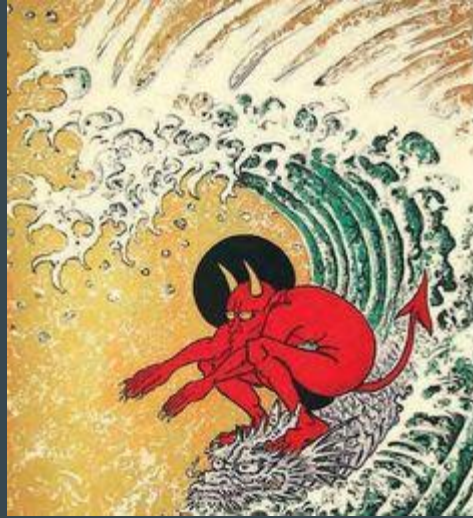
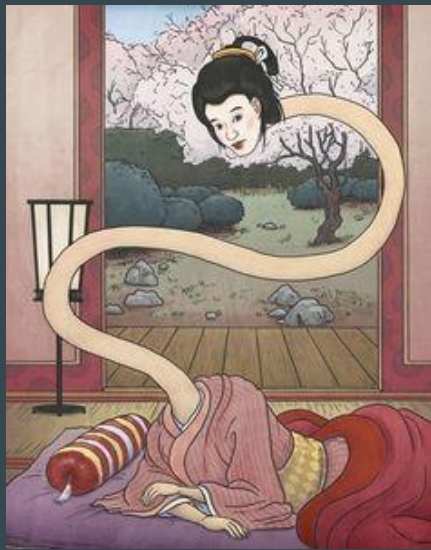

Духи та демони у японській фольклорній традиції.

...

Мабуть, жодна фольклорна традиція не рясніє такою кількістю духів і інших містичних істот, як японська. Найбільш злісні і оскаженілі духи живуть саме в Японії. Ось про них наша сьогоднішня розповідь. Віра в демонів і духів здавна глибоко вкоренилася в японському мистецтві і фольклорі протягом всієї історії країни. Ця віра переплітається з міфологією і марновірством, отриманих від японського шінто, а пізніше від буддизму і даосизму, завезених в Японію з Китаю та Індії. Історії та легенди, в поєднанні з міфологією, було зібрано протягом багатьох років в різних культурах світу, минулого і сьогодення.

Казки і легенди часто розвивалися навколо духів(мононоке) померлих та демонів(йокай), відповідно у дуже багатьох творах японських художників ми можемо бачити саме їх.

Йокай», який у нас перекладають як «монстри» чи «гобліни», несе в собі багато різних значень. Саме слово «йокай» походить з Китаю і в Японії воно з'являється тільки в джерелах середини епохи Едо – в працях Торіяма Секіена. Під «йокай» розуміють містичні феномени, психологічні досвіди переживання страху, що створюють ілюзію мостроподібного. В епоху Мейдзі Іноуе Енрьо почав працювати в галузі “йокайгаку” або монстрології, і почав використовувати йокай саме як термін для опису усього дивного, містичного. Беручи до уваги взаємодію наукового підходу і народної культури, запроваджений Іноуе термін «йокай» швидко закріпився в обох сферах, що могло означати попередню відсутність спеціального терміну для позначення містичного і невідомого й серед народу. В сучасному дискурсі про «йокай» цей термін взяли для позначення всього спектру японських монстрів, які здавна передавалися спочатку як усна, а пізніше – як візуальна енциклопедична традиція. В дискурсі «йокай» використовують також і інші терміни, для позначення містичного – «обаке», «бакемоно», «каїі генсьо», «мононоке», «юрей», «оні» та ін., в залежності від контексту ситуації, яку описують

Термін «мононоке» виник в епоху Хейан (794-1185 роки). У цей час японці страждали від стихійних лих, неврожаїв та епідемій – хвороб та раптових смертей було достатньо. Люди хотіли знайти пояснення того, що відбувається, тому в усьому звинувачували зовнішні сили: якщо не мстивих богів, то шкідливих духів.

«Мононоке» ділили на кілька підвидів: онрьо (мстиві духи мерців), горьо (гнівні духи аристократів і великих людей), шірьо (духи мертвих), ікірьо (мстиві духи живих). Горьо вважалися найбільш небезпечними та прирівнювалися до демонів — саме вони викликали різні лиха.

У X столітті з'явилося нове визначення, "оні": спочатку воно існувало разом з "мононоке", але потім витіснило його. «Оні» — це конкретніше поняття, духи перестали бути абстрактними і набули чітких форм. Сюди входили навіть стародавні предмети домашнього побуту — японці вважали, що після 100 років існування будь-яка річ може перетворитися на демона. Образ «оні» склався з безлічі культурних течій: на нього вплинули і китайський фольклор, і буддійська релігія, і японське уявлення про дуальність духів (можуть допомогти людині, так і нашкодити).

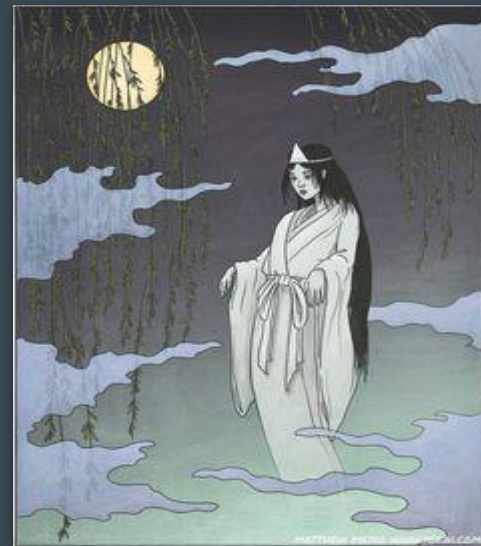
Буддизм, який активно поширювався у Японії, зіграв найбільшу роль формуванні образу «оні». З нього прийшла концепція буддійського пекла, де чорти карають грішників. Такі «оні», демони з пекла Джігоку, зображувалися як істоти з гострими кігтями, рогами, величезними ротами, трьома очима та шкірою різних кольорів. Вони носили пов'язки на стегнах з тигрових шкур і могли літати. Крім того, ці біси-мучителі з'являлися не тільки в пеклі, а й у світі людей, де могли вселятися в нещасних і всіляко їх мучати.

У період Едо (1603-1868) запровадили новий термін - "бакемоно". Це поняття передувало слову «йокай», яким почали називати демонів у епоху Мейджі (1868-1912). Найчастіше бакемоно представляли як перевертнів. Наприклад, у багатьох сказаннях кіцуне (лисиця-йокай) приймала різні форми, щоб обманювати людей.

У цей час з'явилося ще одне визначення, «юрей» — привид/примара. Нерідко ними ставали жінки, які померли насильницькою смертю або від нещасного кохання. Юрей вважали за краще з'являтися в сутінках і на світанку, могли переслідувати свою мету всюди і вибирали тих, з ким пов'язані в реальному житті. Такі парфуми і раніше існували в японському фольклорі, але в епоху Едо користувалися особливою популярністю, у тому числі з'являлися у витворах мистецтва.

Незважаючи на те, що слово «йокай» давно прийшло в Японію з Китаю, тільки в епоху Мейджі воно отримало своє звичне визначення. Популяризував термін демонолог Іноуе Енрьо, завдяки своєму циклу лекцій.

Слово «йокай» остаточно «прижилося» і в наступних поколіннях японців — наприклад, його активно використовували фольклорист Янагіта Куніо та мангака Мідзуки Шігеру (GeGeGe no Kitaro).

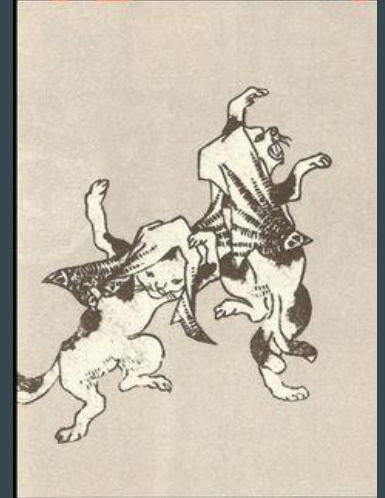
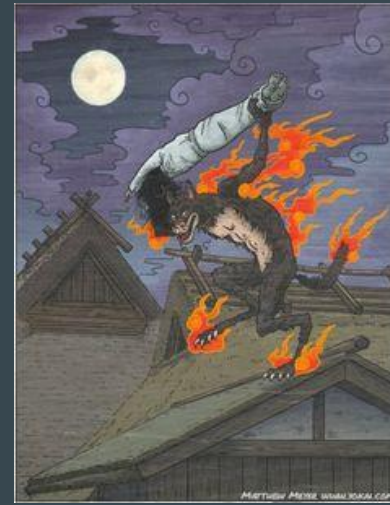

Лисиці-перевертні (належать до категорії «хенге») — одні з найпопулярніших персонажів японського фольклору. Деякі з них перетворюються для того, щоб заподіяти шкоди та обдурити когось. Наприклад, Кіцуне-цукі могли вселитися в тіло людини, особливо жінки через нігті або груди. Ці легенди призвели до того, що одержимість лисицями в Японії навіть вважалася психічним захворюванням на початок 20 століття.

Інші лисиці, за повір'ями, перетворювалися для того, щоб відплатити людині за добро — наприклад, могли стати жінкою, щоб возз'єднатися з коханим.

Баке-неко - це демонічні коти-перевертні. Вони кровожерливі, люблять вселятися в жінок, можуть не тільки керувати жертвами на відстані, але й оживляти їх скелети задля забави після вбивства. Інші міфічні кішки, некомата, ще й людозери - вони перетворюються на монстрів зі звичайних тварин у міру старіння.

Ще один вид, кашя: ним стають кішки, що пережили господаря. Вони схожі на людину з головою kota та вогненным хвостом. Ці перевертні викрадають незахоронені трупи грішників, а душі відправляють прямо в пекло, якщо не з'їдають.

Незважаючи на те, що ієрогліфи, якими записується «тенгу», означають «небесний собака», ці створіння на них зовсім не схожі. За старих часів тенгу зображували як хижих птахів з дзьобом, але потім образ трансформувався. Наполовину людина, наполовину птах, з головою звіра, великими вухами та довгим носом — дуальний дух гір та землі, який міг творити як добро, так і зло.

Вважалося, що загалом тенгу — незлобні істоти з відмінним почуттям гумору. Іноді вони викрадають людей, а потім повертають додому — жертви довго відходять від такого.

За стародавніми повір'ями, тенгу карали тих, хто порушив заповіді Будди, але пізніше отримали більш «позитивний» образ. З'явилося чимало легенд про те, як ці духи вчать найкращих воїнів Японії, наприклад, відомого полководця Мінамото-но Йошіцуне.

Про духів померлих собак, інуґамі, у Японії теж ходять легенди. Згідно з ними, люди створюють собачих демонів самі, щоб помститися ворогам. Для цього є чаклунський ритуал: закопати в землю собаку, залишити поруч миску з їжею, дочекатися, поки дух досягне апогею, відрубати голову тварині та помістити її на вітвар. Після цього можна прочитати молитву, щоб наслати розгніваний дух на недоброчливців.

Юкі-онна («Снігова жінка») — це дух, який з'являється під час хуртовини і приспає людей, після чого вони замерзають і вмирають. Її описують як красиву жінку з білим обличчям та у білому кімоно. Вона може набути земної форми, а потім розчинитися в білому тумані.

Іноді Юкі-она з'являється з дитиною на руках, пропонуючи мандрівникам потримати її, але робити цього не варто: цей сніговий дух може випити життя через поцілунок. Однак якщо їй хтось сподобається, то пізніше вона прийде до нього в образі звичайної дівчини, щоб вийти заміж.

За японським повір'ям, погані сніги викликають злі духи. Щоб впоратися з ними, люди зверталися до Баку - пожирача снів. Його портрети вішали в будинках, а ім'я писали на подушці, щоби спати без кошмарів.

Баку - химерне створіння з мордою лева, тілом коня, хвостом корови та ногами тигра. Так зображували цю істоту спочатку, але потім її зовнішність стала ближчою до слонової. У сучасній культурі Баку часто представляють як тапіра.

Шьодзью — морські чудовиська з яскраво-рудим волоссям, великі любителі sake. За однією з легенд, ці істоти зі шкірою відтінку квітучої вишні та водоростями на талії, пригощали sake, що дарує молодість, гідних людей, а поганих, навпаки, карали — напій перетворювався на отруту.

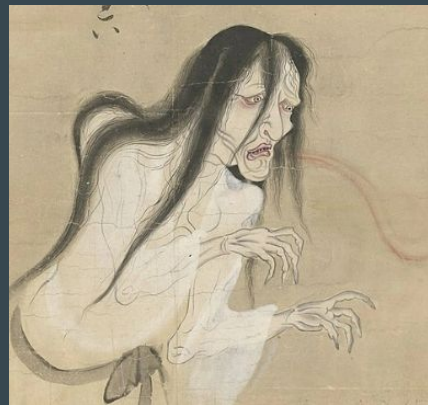

九尾の狐

猫又

雪女

雪女伝説は、怖いことと神秘的な
 物語である。家人は雪女を神秘的な
 まさに美しく描いている。
 吹雪の夜に母と犠牲した思ひ出を
 綴った家人の作文を、25頁に載せた。
 雪女を描く時、彼は若くして亡く
 た母を思い出していたのかもしれない。

天狗

半藤久 (演義録) に初出を
 村松仙太郎の『天狗』

Японська міфологія та культура

У літературі епохи Хейан нерідко згадувалися мононоке, що вселялися у своїх жертв. Один із найвідоміших творів — «Повість про Генджі» Мурасакі Шікібу. Це дуже важливий для японської літератури роман, що складається з новел про життя Генджі, сина імператора. В одній із сюжетних ліній дух ревнивої коханки доводить до смерті дружину принца. Варто зазначити, що тут розповідається про дух живої жінки, котрий діяв без її відома — ікіре.

Оні теж знайшли своє місце у витворах мистецтва. Наприклад, вони зображені на серії сувоїв «Нічний парад 100 демонів». Є цікава деталь: якщо в епоху Хейан демони зображувалися огидними істотами, то починаючи з епохи Едо (1603-1868), їхній образ став комічним.

Художник Тоса Мітсунобу, якому приписують деякі з ранніх сувоїв, відзначився тим, що зображував чимало «цукумогами» — предметів домашнього побуту, що ожили, музичних інструментів і кухонного начиння. Загалом, згідно з фольклором, кумедні речі з очима та руками особливої небезпеки не становили. Проте японці вірили, що після 100 років усе, що завгодно, може перетворитися на демона, тому слово «цукумогами» теж узвичаїлося для позначення всякої нежиті.

У 1776-1784 роках відбулася ще одна знакова подія: художник Торіяма Секіен випустив чотири «демонічні» каталоги, складені за подобою енциклопедії — малюнки, страшні історії та коментарі. Вони містять понад 200 йокаїв — більшість автор взяв із японського фольклору, деяких — із китайських джерел, а частину взагалі вигадав сам.

Привиди юрей активно використовувалися в літературному жанрі кайдан - розповідь про надзвичайне. Про примари йдеться у збірці новел Уеди Акінарі «Місяць у тумані», п'єсах театру Кабукі, в оповіді ракуго (анекдот або довга розповідь, яка виконується на естраді) — джерел чимало.

Зрозуміло, йокаї постійно з'являються у японських казках, переказах та легендах. Відмінна риса — в них стирається межа між правдою та вигадкою: в історичній легенді цілком реальна особистість може боротися з демоном або навіть перетворитися на нього. Наприклад, національний діяч Сугувара-но Мічідзане, звернувся в гору і став верховним божеством над усіма духами грому.

